

# *La marxa processional. Context, tipologia i adequació.*

**Ferran Lluís Martínez i Silvestre**

**L**a marxa processional no pot entendre's únicament com un simple acompanyament sonor, sinó com un element més del seguici que dialoga amb la imatge i amb el moment litúrgic en què s'emmarca. En aquest sentit, la seua capacitat expressiva i comunicativa està estretament vinculada a l'adequació entre la música interpretada i el context processional concret.

Des d'aquesta perspectiva, resulta pertinent considerar que les marxes processionals presenten una gran diversitat d'estils, caràcters i funcions, cadascun amb una intencionalitat expressiva pròpia. La selecció del repertori, per tant, adquireix una importància especial, ja que pot contribuir a reforçar el sentit de la processó o, contràriament, generar una certa dissonància amb el seu caràcter simbòlic. Aquest article pretén reflexionar sobre la tipologia de la marxa processional, descriure'n els principals estils i posar de manifest la importància d'una elecció musical coherent amb l'acte que acompanya.

## **La marxa processional i el seu context evolutiu**

Tot i que analíticament s'emmarca dins de la forma marcial, el gènere processional presenta una identitat pròpia derivada de la seua funció ritual. Tal com assenyala l'historiador Frederic Oriola Velló, dins del gènere processional poden identificar-se diferents variants, atés el caràcter, la finalitat o el grau d'originalitat de les obres. Aquesta diversitat és fruit de l'evolució històrica del gènere, una evolució que no sempre ha anat acompanyada d'un augment proporcional en la qualitat musical.

A finals del segle XIX i inicis del segle XX, la marxa processional va travessar un període de crisi, condicionat tant per factors estètics com per circumstàncies socioeconòmiques. La dificultat de mantindre grans bandes de música, en moltes confraries va afavorir la recerca de solucions sonores més funcionals. En aquest context, la figura del compositor sevillà Manuel López Farfán adquireix rellevància no tant com a ruptura estilística, sinó com a resposta pràctica a aquesta situació de crisi.

López Farfán va introduir elements que permetien enriquir el discurs musical amb mitjans més reduïts, destacant especialment la incorporació de les cornetes dins de la marxa processional. Aquest fet va afavorir l'aparició d'un nou llenguatge processional que va ampliar les possibilitats del gènere i va influir decisivament en la seua evolució posterior, sobretot en territori andalús i rodalia.

## **Tipologies de la marxa processional**

Una de les classificacions més clares i pràctiques per a l'estudi de la marxa processional és la proposada per Manuel Carmona Rodríguez, qui distingeix tres grans estils atenent el caràcter musical: les marxes fúnebres, les marxes de pal·li i les marxes d'estil intermedi.

Les **marxes fúnebres** constitueixen el substrat més antic del repertori processional. Es caracteritzen per un tempo lent i un caràcter marcadament solemne i dramàtic en alguns casos. La seua funció principal és acompanyar processons de caràcter penitencial, Via Crucis o aquelles en què hi apareix Jesucrist en els episodis més dramàtics de la Passió.

Alguns exemples d'aquesta tipologia

són Mektub de Mariano San Miguel, Nuestro Padre Jesús d'Emilio Cebrián i Cristo de la Agonía de José María Ferrero. També es considerarien fúnebres —eixint del terreny religiós— aquelles composicions concebudes com a resposta a algun fet tràgic, com Alcoy lloira d'Amando Blanquer; o a la defunció d'alguna personalitat, com A la memoria del maestro Bretón de Mariano San Miguel.

Les **marxes de pal·li** presenten un caràcter més viu i alegre. Encara que l'agògica no dista tant de les fúnebres, el ritme és més marcat, de fet, moltes reben influències de la música d'estil militar. Carmona assenyala que aquest estil sorgeix, en part, a conseqüència de les transformacions musicals introduïdes durant el primer terç del segle XX.

Aquest tipus de marxes s'associen principalment a les processons emmarcades dintre de la cinquantena pasqual, o bé en la solemnitat del Corpus Christi. Especialment a aquelles en què hi ha la presència del Santíssim Sagrament sota pal·li. Composicions com *Triunfal* de José Blanco, *Sacris* de Jaime Texidor i *Cordero de Dios* de Ricardo Dorado, il·lustren el caràcter radiant i ple de joia que defineix aquesta tipologia.

Entre les dues tipologies anteriors se situen les marxes **d'estil intermedi**. Aquestes composicions mantenen els tempos lents propis de la processó i un cert caràcter solemne. Però segons Carmona, són marxes que, tot i la seua contenció, generen una forta resposta emocional en l'oient. La seua versatilitat les fa especialment atractives, però també exigeix una elecció curosa, ja que no sempre resulten adequades per a qualsevol classe de processó o moment litúrgic.

Pertanyents a l'estil intermedi són, per exemple, les marxes dedicades a la figura de la Mare de Déu, com *La Divina Pastora* de Camilo Pérez Monllor, o les que acompanyen algun sant o patró, com Sent Jordi Triunfant de Rafael Martínez Valls. Altres composicions,

com *Solemnidad* de José Pérez Ballester, també poden encaixar bé dins d'aquesta tipologia.

### **Adequació de la música a l'acte de la processó**

La marxa processional compleix una funció essencial dins del context de la desfilada, per aquest motiu, l'adequació del repertori resulta fonamental. L'elecció d'una marxa ha de tindre en compte el caràcter de la imatge, el tipus de processó i el moment concret del calendari litúrgic. Una marxa inadequada pot trencar la coherència simbòlica de l'acte, mentre que una selecció encertada reforça el missatge i dignifica la celebració.

Assumir que no totes les marxes són vàlides per a totes les processons implica reconèixer la música com un element expressiu fonamental. Des del coneixement del gènere i el respecte pel context, músics, directors i responsables de les confraries poden contribuir decisivament a preservar la coherència, la solemnitat i el valor cultural de l'acte processional.

### *Bibliografia*

CARMONA RODRÍGUEZ, Manuel: *Un siglo de música procesional en Sevilla y Andalucía*, 2ª ed. corr. i aug., Castilleja de la Cuesta (Sevilla): Rosario Solís Márquez, 2000.

CHINER GIMENO, Jaime José: *La procesión del Corpus en Valencia, 1355-2005*, València: Ajuntament de València, 2005.

DÍAZ, Manuel Martín: *La creación de la marcha procesional granadina en la segunda mitad del siglo XIX*. *Revista del Centro de Estudios Históricos de Granada y su Reino*, 2021, no 33, p. 314-316.

ORIOLA VELLÓ, Frederic: *Esbós sobre la marxa de processó al País Valencià*. *Semana Santa Saguntina*, any MMX, n° 49, 2010.

VALOR CALATAYUD, Ernesto: *Diccionario alcoyano de música y músicos: orígenes, historia, biografías, composiciones*. Alcoi, Libros Llorens, 1988.